

Siberi eestlaste lapse sünniga seotud kombestik ja sünnituslood

Anu Korb

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi vanemteadur
anu.korb@folklore.ee

Teesid: Siberi eestlaste sünnikombestiku ja sünnituslugude uurimisel kasutasin Eesti Rahvaluule Arhiivi välitöödel ajavahemikul 1991–2013 erinevates Siberi eesti kogukondades läbi viidud intervjuusid ja vestlusi ning Siberist Teise maailmasõja järel Eestisse ümber asunud eestlastelt ajavahemikul 2003–2010 talletatud mälestusi. Kuna sünnikombestikuga seonduv teave kuulub suuresti privaatsfääri, oli seesuguse materjali kogumine Siberi välitöödel limiteeritud aja ja kogujate külalisstaatuse tõttu mõnevõrra piiratud. Teavet jagasid enam 1910.–1930. aastail sündinud naised, kel oli kodus sünnitamise kogemus.

Lapseootus ja sünnid on läbi aegade olnud seotud arvukate maagiliste toimingutega. Vanemate, eeskätt ema käitumine ja tegevused raseduse ajal arvati lapsele mõju avaldavate. Artiklis jälgin, kuidas muudavad aset leidnud kultuurimuutused ja teisenenud elukeskkond sünnikombestikku ning mil määral jagatakse sünnituslugudes isikliku kogemuse kõrval ka kogukonna kogemust.

Märksõnad: kogukond, Siberi eestlased, sünnikombestik, sünnituslood, välitööd

Sissejuhatus

Artiklis toetun Eesti Rahvaluule Arhiivi välitöödel ajavahemikul 1991–2013 erinevatest Siberi eesti kogukondadest kogutud ainesele, mis on seotud lapse sünniga, sünnieelse ja -järgse ajaga ning väikelapse haigustega. Lisaks kasutan sama teemaga seonduvaid Siberist Teise maailmasõja järel emamaale naasnud eestlaste mälestusi, mida kogusin Eestis ajavahemikul 2003–2010.

Siberi eesti külad erinevad nii asustusloo kui keelekasutuse poolest, ka looduslikud tingimused erinevad Siberi piires suuresti. Vanemad, luteriusuliste segaasundused, kus eestlased olid üheks etniliseks rühmaks, said alguse 19. sajandi esimesel poolel tsaarivalitsuse poolt väljasaadetutest. Ulatuslikum väljarändamine Siberisse algas Trans-Siberi raudtee valmimisega 19. sajandi viimasel kümnendil ning kestis Esimese maailmasõja alguseni (vt Nigol 1918; Kulu 1997). Väljarännanutele alguse saanud Siberi eesti kogukonnad moodustati enamasti ühest piirkonnast pärit inimestest.

Asunduste elanike käekäiku mõjutasid suuresti järgnenud sõjad ja repressioonid. Pärast enamlaste võimuletulekut (1917. a) puudutasid repressioonid

esmailt jõukamat elanikkonda, nn kulakuid, 1930. aastail said repressioonides kannatada peaaegu kõik pered – põhiliselt vangistati mehi. Emakeelele ja oma kultuurile mõjus laastavalt usuelu keelustamine ja koolihariduse muutmine venekeelseks. Repressioonidele ja kollektiviseerimisele järgnes Teine maailmasõda, mis viis allesjäänud mehed sõtta ja jättis külaelu naiste-laste kanda. Sõjajärgsel perioodil sai alguse väikeste eesti külade kadumine, suurematesse soodsama asendiga küladesse hakkas järjest juurde tulema muudest rahvustest elanikke. 20. sajandi lõpukümnendil ja 21. sajandi algul olid eestlased enamuses vaid üksikutes vananeva elanikkonnaga Siberi külades. Rida väiksemaid külasid olid kadunud, teistest said paljurahvuselise elanikkonnaga külad, kus oli suhtluskeeleks vene keel, emakeelt kasutasid eestlased koduringis ja/või teiste eestlastega suheldes. Siberis kohtasime ka eakaid eestlasi, kes olid elanud paikselt kodukülas, saanud hariduse emakeelses koolis ning ei olnudki vene keelt omandanud. Kogesime, et Siberi eestlaste emakeel erineb kodueestlaste keelest, selgelt võis eristada põhja- ja lõunaeesti keelega külasid. Keeleteadlaste hinnangul on vanemates Siberi eestlaste külades kujunenud põhjaeestiline ühiskeel, nooremates külades on aga säilinud nende asukate lähtemurde keelepõhi (Viikberg 2010: 530).

Lapse sünniga seotud kombestiku ja juttude kogumine

Sünnikombestikuga seonduv teave kuulub suuresti privaatsfääri ning seesugust materjali on hõlpsam koguda silmast silma olukorras, kui on saavutatud materjali koguja ja teadmiste jagaja vahel usalduslik suhe. Siberi välitöödel olid need võimalused piiratud, sest kogumistöö tuli läbi viia limiteeritud aja jooksul ja Eestimaalt pärit uurijad said Siberi külades paratamatult kallite külaliste staatuse, mis tingis osalemise spetsiaalselt meie auks korraldatud peoõhtutel koos rikkaliku laua ja laulu-tantsuga, sageli tahtsid inimesed kohtuda korraga kõigi välitöögrupi liikmetega (Korb 2005: 47–48, 57, 61). Samas jäi võimalusi ka privaatseteks kohtumisteks. Eestis kogutud Siberist naasnud eestlaste eluloolised mälestused jagunevad asjaosaliste endi kirjapandud lugudeks ja minu tehtud intervjuudeks. Kirjapandud sünnituslood erinevad mõistagi spontaanses jutustamisõhkkonnas salvestatust, on ju kirjapandud lugu võimalik enam läbi mõelda ja viimistleda. Need, kes soovisid oma lugusid jutustada, olid teadlikud minu tööst Siberi eestlaste uurimisel. Kohtumised olid eelnevalt kokku lepitud. Enamus jutuajamisi toimus küsitletavate kodudes, toeks perefotod, alal hoitud dokumendid, mõnikord ka vanad esemed.¹

Siberi eestlased, kes oma teadmisi jagasid, kasvasid üles rikkaliku pärimusega külakogukondades, kus pärimuskeskkond põimub tihedalt eluloolise

keskkonnaga. Kogutud jutud on mõistagi erineva poeetilise kodeerituse astme ja tõeväärtusega. Kogemused ja lood on ühel ajal nii individuaalsed kui sotsiaalsed (Michel 1985: 86), need moodustavad koos teiste inimeste mälestustega võrgustiku (Assmann 2022: 28). Seega vahendati nii suuliselt esitatud kui kirjutatud tekstides omaenda kogemuse kõrval ka oma pere ja kogukonna kogemusi. Lapse sünniga seonduvat teavet jagasid enam vanemad naised, kes olid sündinud ajavahemikus 1910–1930. Põhiosa naistest olid sünnitanud oma lapsed kodus ja kasutanud sealjuures mõne lähisugulase või küla ämmaemanda abi. Osa naisi olid sünnitanud esimesed lapsed kodus, järgmised aga haiglas, nemad võrdlesid oma erinevaid kogemusi. Jagati ka mälestusi seoses noorema õe või venna sünniga. Kuna jutustamine, kuulamine, küsimine ja edasijutustamine laiendavad isiklike mälestuste ulatust, võtavad lapsed ja lapselapsed üle osa oma vanemate pereliikmete mälestustest (Assmann 2022: 29). Sel moel jõuavad nendeni, kel puudub kodus sünnitamise kogemus, põlvest-põlve edastatud jutud kangetest esivanematest, kes toonud lapse ilmale otse põllu- või heinatööl olles. Kuna isiklikud kogemused eksisteerivad spetsiifilisel ajahorisondil, kaob elava suhtluse võrgustiku katkemisel aja jooksul ka ühine mälestus (Assmann 2022: 29, 33).

Sünnitus ja sünnituslood

Sünnitus on loomulik elu osa, kuid teaduspõhisele meditsiinile eelneval ajal on seda peetud sünnitajale ohtlikuks. 1940. aastateni sünnitati valdavalt kodus. Sünnituse juurde kutsuti mõni vanem sugulane või teadjanaine, kes kasutas abi andmisel esivanematelt või teistelt kogukonnaliikmetelt päritud teadmisi ja kogemusi.

Krasnojarski krai Ülem-Bulanka ja Ülem-Suetuki külast nõukogude päevil kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonnale (nüüd Eesti Rahvaluule Arhiiv) kaastööd teinud Rosalie Ottesson (snd 1899)² märgib samuti:

Ennemal ajal arstid sünnitaja naiste juures ei käinud. Käisivad vanad eided. Käisivad ka nooremad, kes seda asja tuntsivad. No nende hulgas oli palju tarkasi naisi ja eitesi. Arstisivad metsarohtudega naisi ja lapsi. Tarvitasivad ka sõnalist arstimist. Sünnitamise aegu ütlesivad ka ära, kes laps elab vanaks, kes sureb noorelt; kes on oma elus õnnelik, kes õnnetu. (RKM II 288, 224 (1971))

ERA välitööde ajal 20. sajandi viimasel kümnendil ja 21. sajandi algul oskasid pea kõik minu vestluskaaslased nimetada mõnd külas lapsi vastu võtnud

naist. Sünnituse vastuvõtjaid on jagunud igasse Siberi eestlaste kogukonda, suuremates külades oli naisi, kes oskasid sünnitusabi anda, üsna mitu. Nad olid oma teadmised omandanud pärimuslikul teel.³ Lapse vastuvõtjaks võis olla ka lähisugulane, näiteks naise ema või ämm (vt ka Mikkor 1998: 944).

Jutustajate noorpõlves oli kodus sünnitamine veel üsna tavaline. Kuna varasemad Siberi eestlaste elamud olid enamjaolt väikesed ja sünnitaja eelistas mõistagi privaatsust, sobis saun sünnituspaigana hästi.

Enne mind, näe, sünnitati saunas kogoni.

A.K.: A mismoodi, miks just saunas?

A pere oli suur, tuli niukene häda naisterahval kätte, kuhu lähed. Lähed sauna, teiste silmade iest ära. (ERA, CD 312 (1) < Omski obl, Krutinski raj, Rõžkovo k – naine, snd 1922 (1999))

Saunas sünnitamine on olnud varem tuntud mitmetel rahvastel, sealhulgas kodu-eestlastel ja Kaukaasia eestlastel, aga ka näiteks soomlastel (Mikkor 1998: 941–942; Leinonen 1975: 31).

Kultuurikonteksti mõistmine aitab aru saada, kuidas tervise ja haiguskäitumine teatud kultuuris funktsioneerib (Helman 2000: 3–5). Siberi eestlastelt talletatud sünnituslugudes ei kirjeldata enamasti konkreetset sünnitust, lapse sünniga seonduvat pärimust jagades toetuvad jutustajad suuresti kogukondlike teadmisele. Pirjo Korkiakangas (1997: 9) täheldab, et jagatud kogemused funktsioneerivad mälus nn kollektiivsete tugipunktidenä, mille abil tunnetatakse aega ja oma elu selles ajas. Keskmise roll inimeste tervise- ja haiguskäsitlustes on ka ümbritseval keskkonnal. Koht, aeg ja vastava sootsiumi uskumused, mille liikmeteks ollakse, mõjutavad inimeste seisukohti, mõtteid, hinnanguid ja seda, kuidas nad keeleliselt oma mõtteid väljendavad (Billig 1991: 1–30). Sünnituslood on enamasti positiivsed, küla ämmaemandaid usaldati, neile omistatud iseloomujooned on hoolivus, kannatlikkus, loomupärane tarkus, empaatiline suhtumine jms.

Siis oli see Ahuse Liisa. See käis lapsi vasta võtmas. See oli nigu täitsa meil arst kohe. Kõikide lapsed ta vasta võttis. Tiadis nii easti kõik selle luo ja asja ära nigu täitsa arst, nigu käivad nied akušerkad⁴. Sie oligi siis meie külaarst täitsa. (RKM, Mgn II 4375 (6) < Krasnojarski krai, Karatuzi raj, Ülem-Suetuki k – naine, snd 1925 (1992))

Lapsi polnud kombeks sünnitusega seonduvasse pühendada. Marika Mikkor (1998: 972–973) märgib Kaukaasia eestlaste pärimusele toetudes, et tabuks oli üldse kõik seksuaaleluga seonduv. Siberi eestlased seletasid oma lastele

lapse saamise kohta, et tita leiti kapsalehe alt, jõest jm, aga väikevenna või -õe toojana mainitakse ka kurge. Valge toonekurg, keda eestlased peavad saksa eeskujude järgi titetoojaks linnuks, tegelikult Siberis ei pesitse, kuid uskumus on Siberis siiski tuntud.

Siberi eestlaste peredes oli kombeks vanemad lapsed sünnituse ajaks kodunt ära saata, enamasti mõne sugulase juurde. 1929. aastal Kemerovo oblasti Koltsovo külas sündinud naine kirjeldas värvikalt oma emotsioone seoses õe sünniga.

Minu ema ei sünnitanud ühtegi last haiglas. Kõik võttis naabrinaine Marie Saar vastu, ta oli minu ema vennanaine. Ja oli teisi ka nisukesi ämmaemandaid. Et haiglasse sünnitajat viia – seda ei olnud. Kõik jäid elama, emad ja lapsed. Kui minu noorem õde sündis, ma olin siis kuueaastane. Ma ei teadnud laste sündimisest mitte midagi. Mind saadeti onunaise poole, üteldi, et onunaisel on mett ja leiba ja, saadeti mind sinna karja. Õde sündis septembris. Siis onunaine ütles, et lähme nüüd teie poole külla, tegi pannkooki ja keetis kompotti. Ütles, et teile on kurg väikese lapse toonud. Mina teadsin seal ümberringi lapsi: mõtlesin, et kas ta tõi Jansoni lapse ära või Tihase lapse või Saksa lapse. Läksime sisse, vaatasin voodisse ja ütlesin: “Oh, minu teki sisse veel pugunud.” Siis vaatasin, et päris väikene, see on ikka kure toodud (Korb 2010: 170–171).

Külades inimestega juttu ajades selgus tõsiasi, et mitmed meie vestluskaaslastel olid kasvanud üles mõne sugulase hoole all, sest ema surnud sünnitamise või sünnitusjärgse haiguse tagajärjel. Samas jäävad surmaga lõppenud sünnituslood suuresti varju. Vaid üksikutes teatetes mainitakse, et seda vahel siiski juhtus.

Ennemini vana baaba⁵ oli külas, kes võttis lapsi vastu, Pööra Liis. Kes käis järgi, sellel käis ja aitas. Ta oskas verd kinni panna ja keikid. Oli keiki, kes ei saand sünnitada, kogu lapsega läks hauda, a kovasti vähe. Baba oskas keiki teha. Ütles: Laps on heasti, keik on hea. Naba sidus kinni, pesi lapse. (EFA I 92, lk 52 (3–7) < Omski obl, Krutinski raj, Rõžkovo k – naine, snd 1925 (2000))

Eestis hakkas haiglas meditsiinitöötajate järelevalve all sünnitamine populaarsemaks muutuma alates 1930. aastatest, esmalt sünnitasid haiglas peamiselt jõukamad linnaprouad, haiglasünnitust eelistati ka komplitseeritud juhtudel (Mikkor 2000: 821–822). Ka mõnes Siberi loos põhjendatakse haiglasse sünnitama minekut raskelt kulgeva sünnitusega.

Minu õetütar küll sünnitas linnas. Tal olid rasked sünnitused, kolm last sünnitas. Kiire oli tal kohale jõudmisega. Mees ise viis külast ta linna hobusega, aga hobune sai ju märjaks, jäi puuslakki.⁶ Kolm hobust, iga lapse sünniga läks hobune. ((Korb 2010: 216) < Kemerovo obl, Mariinski raj, Jurjevi k – naine, snd 1924 (2009))

Kogu Nõukogude Liidus hakati pärast Teist maailmasõda jõudsalt riiklikku meditsiinisüsteemi arendama. Siberi külaelanikele sai arstiabi kättesaadavamaks 1940.–1950. aastail: suuremates külades avati velskripunktid, ametisse määrati koolitatud velsker-ämmaemandad. Toimunud muutused võtab 1923. aastal sündinud naine kokku ühe lausega:

Meie ema meid kõik sünnitas saunas, a ma nüüd ühe poja sünnitasin kodu tuas, a teised keik balnitsas.⁷ (EFA I 92, lk 52 (3–7) < Omski obl, Krutinski raj, Rõžkovo k (2004))

Esimesed Siberi eestlaste küladesse jõudnud meditsiinitöötajad (nagu sageli ka õpetajad) olid vene vm rahvusest ega osanud eesti keelt. Tol ajal enam-vähem eestikeelses külakogukonnas käsitleti neid võõrastena.

Esteks oli venelane tohter, vot ku ma olin veiksest päevadest tian Litovkin, a siss oli üks naisterahvas, no see et kavva ei old. Vobšee⁸ naisterahvad kavva eivad old, je a siss nüüd juba vot, nii, Van´a mul neljaskümnest kolmandast aastast, vot neljaskümnes kuvvendast aastast, siss juba oli, akušerka oli ja juba tohtred olivad, medsestra⁹ oli daže sial bolnitsas ja. A siis juba läks, üksvahe oli vobšee glavnõi vratsš¹⁰ oli ja panivad haigeid lesima sinna bolnitsasse. (ERA, CD 458 (16) < Omski obl, Krutinski raj, Rõžkovo k – naine, snd 1923 (2000))

Kui oli võimalik valida oma või võõra abistaja vahel, langes kaalukauss mõistagi oma küla ämmaemanda kasuks, keda oldi harjutud usaldama. Pealegi toetasid kodus sünnitajat koduseinad ja omaksed, haiglas sünnitaja oli sunnitud olema võõras keskkonnas steriilses ümbruses ning sõltus suuresti temale tundmatust haiglapersonalist. Lugudes võrreldakse haiglas sünnitamist lapse ilmale toomisega küla ämmaemanda käe all, sünnituse käigus tekkinud probleeme seostatakse eeskätt meditsiiniharidusega tohtrite ja haiglas sünnitamisega.

Saare Juuli oli etem kui nied arstid. Katsus mu ära, enne omikut pole kedagi oodata. Omiku katsus uuesti, ea kui lõunaks akkama saad. Nüüd pole muud, kui nuga kätte. Arstid ei viitsi oodata, et loomulikult

sünnib. (RKM II 459, 240 (65) < Tomski obl, Pervomaiski raj, Liliengofi k < Medodati k – naine, snd 1913 (1993))

Nuu mul oli kakskümnend kaks aastad juba, ku mina sünnitasin last. Oli vsjo normal'na ka`nešna. Plahova nitševoo ne böla¹¹. Kui laps ära sündis, vastavõtja ütles niimoodi: Nuuh, naisteravas, no kuidas tahad, kannata kolm päeva ja üöd sella pial. Ära kiera külle piale. Et emakus oleks saanud otse kohale minna. Nuvot. Mina kannatasin ja kannatasin, suure ädaga selle aja ära. Nii et ma, kolm üöd-päeva ikkagi olin sella pial, selg oli nii aige juba, siis ma enamp ei jõudnud kannatada. Aga oli tarvis. Ja kannatasin. Ja mina, ku need kaks last sünnitasin tema ajal, mina aige ei olnud. [---] Mitte üksi minu lapsi ta vasta ei, sie ma tian kõik nied inimesed ära, kellel ta võttis, ikka kaks last ja kaks last, mis nende aastade viel oli, meie nuored, kes mehele läksime, ikka tema võttis vasta ja nende ajal meie aiged ei olnud. A vot ku tuli see külaarst juba, mis praegused arstid on, mina jäin kohe aigeks. Ma pidin maha lõppema kohe. (ERA, CD 2 (39) < Omski obl, Azovo raj, Tsvetnopolje k < Vösso-kovski k – naine, snd 1911 (1997))

Ka Kaukaasia eestlaste pärimuse põhjal võib täheldada, et negatiivsed mälestused sünnitusest olid seotud eeskätt kokkupuudetest meditsiinitöötajatega (Mikkor 1998: 974).

Enne Teist maailmasõda sündinud maanaised olid tihtipeale sunnitud sünnituseni rasket tööd tegema. Samas on usutud ka, et füüsilise töö tegemine kergendab sünnituse kulgu (Pelkonen 1931: 88). Sünnitusi tuli mõistagi ette ka lausa töö juures (vt ka Helsti 2000: 96; Mikkor 2000: 810; Mikkor 1998: 944–945). Siberi naiste kõrge tööhõive ühismajandis jätkus ka sõjajärgsel perioodil. 1936. aastal sündinud naine iseloomustab tabavalt oma rasedusaegset töötamist kolhoosis.

Kött ol' l nõnakõrgune ja käisi ega päiv tüün. (EFA I 17, lk 12 (3) < Omski obl, Tara raj, Jurjevi k (1996))

Mõned Siberi eestlaste lood kajastavad lapse ilmale toomist argipäevatoimetuste juures, abilisi kasutamata.

Mu mamma sünnitas kõiki meid üksinda, tema ei kutsunud kedagi juurde. Näiteks minu vanemad õed rääkisid, kuidas mina sündisin. Mamma oli rase, ma olen augustis sündinud, ütles, et mamma läks lehma lüpsma vist lõuna ajal, tükk aega ei olnud mammat ja siis tuli, väike laps süles. Mina

sündisin, üksinda ta seal lauda juures võttis vastu ja... Ma naeran, et nagu Jeesus laudas sündinud. [---] Mina arvan, et mu mamma oli niivõrd häbelik, tema lihtsalt häbenes, et keegi tuleb nüüd seda last võtma. Ma tean, et ta oli seesugune. Ja nähtavasti kergesti sünnitas ka kõik. ((Korb 2010: 192) < Omski obl, Tara raj, Jurjevi k – naine, snd 1937 (2009))

Vanema põlvkonna Siberi eestlastele on iseloomulik, et rasedust häbeneti ja püüti seda võimalikult kaua varjata. Raseduse varjamisest on teateid ka mujalt. Näiteks veel 1940.–1950. aastail olevat Soomes rasedust häbenetud ja varjatud, last ootav naine ei tohtinud osaleda avalikel sündmustel vaid pidi püsima kodus (Helsti 1995: 11). Oma lapseootuse seisundit on Siberi eestlased nagu ka mitmed teised rahvad hoidnud saladuses ka ettevaatuse mõttes, et vältida paha silmaga inimeste mõju lapsele (Helsti 2000: 73; Solovjova 1983: 124; Salu 1990: 130–132; Mikkor 2000: 811). Samas on näiteks karjalastelt ja venelastelt teateid, et laps toodi ilmale salaja, sest usuti, et mida rohkem inimesi sellest kuuleb, seda raskem on sünnitus (Mikkor 1999: 982; Listova 1986: 63).

Lugusid kodukülas kunagi elanud kangetest naistest, kes olevat lapse ilmale toonud töö juures ja jätkanud kohe pärast sünnitust oma pooleliolevat tööd, on külades räägitud mitme inimpõlve vältel.

Ennebide kõik ol' l kotun sünnütädi, nüit om enne tohtre man, a ennebide kõik kotun. Ja ennebide olive kõik sjo, sünnitedi, ollive ma ei tia, kas inemisi olli kõvembät vä. Meil siin seletäsiväd, üt's naisterahvas teie kuhja, mehegä ja tul' l sünnütämise aig, ol' l joba kuhja lõpetus ja üt'el mehele, et pane ruttu tuli üles, tšainikuge¹² vett lämmele ja, ja vot esi võtse endal kuhja otsan lat'se vasta ja tšainikuga mösse lat'se üle, ja põllega lasse rihaga lat'se mehele alla... ja sjo. Lõpetasi kuhja är' ja siss viil tul' l kuhja otsast maha. (ERA, DAT 55 (20) < Omski obl, Sedelnikovo raj, Lilliküla k < Jurjevi k – naine, snd 1950 (1996))

Need lausa uskumatuna tunduvad lood kõnetavad ka sõjajärgsel perioodil Siberi eestlaste külades sündinuid ja teenivad ühtlasi meie grupi tunde tugevdamise eesmärki – oleme eriti visast soost.

Alates haiglasünnituste kohustuslikuks muutmisest Nõukogude Liidus pidid naised end raseduse algul elukohajärgses arstipunktis arvele võtma. Seda püüti juurutada agittöö (loengud, sanitaarhariduslikud trükised) abil, profülaktilisi vestlusi viidi läbi ka vastabiellunute kodudes (Mikkor 2000: 822–823; Fainberg & Kõiv 1972: 36). Vanemates Siberi eestlaste külades võis veel 20. ja 21. sajandi vahetusel kohata umbusku haigla ja arstiabi suhtes. Näiteks

Ülem-Suetuki külas öeldi korduvalt, et: *Suetukist keegi enne bolnitsa ei tule, kui ing akkab välja minema.*

Lasterikaste perede kõrval olid Siberi külades ka mõned pered, kus ei kasvanud ühtki last. Üldiselt arvati, et need, kes lapsi ei saa, on sündinud vana ja noore kuu vahepäeval, st ajal, kui kuud taevas ei ole. Siberi eestlastest jutustajate noorpõlves raseduse vältimisele riiklikult tähelepanu ei pööratud. Küsitlemisel selgus, et rasedusvastased vahendid olid vanema põlvkonna külaelanikele peaaegu tundmatud. Teadaolevalt on püütud omapäi soovimatut rasedust katkestada, kuid neist võimalustest pärimusekogujatel teavet hankida ei õnnestunud. Küll aga teati väljasaadetutest alguse saanud külades lugusid vallaslapse hukkamise pärast Siberisse saadetud naistest.

*Isa kasuema oli Iestimaalt, üks Kadri. Tema oli saadetud siia lapse-
tapmise pärast – kuhu linaleutuse auku oli pand lapse. (RKM, Mng II
4371 (14) < Krasnojarski krai, Karatuzi raj, Ülem-Suetuki k – naine,
snd 1927 (1992))*

Kui 1920. aastast kehtis Nõukogude Venemaal abordiõigus, siis vahepeal see kaotati ning abort seadustati taas 1955. aastal. Eriharidusega velsker-ämmaemandad pidid jälgima, et nende tööpiirkonnas ei tuleks ette ebaseaduslikke aborte ja nad pandi vastutama ka sünnituse eduka kulgemise eest. Kui ema või lapsega õnnetus juhtus, võis ämmaemand sattuda lausa kohtupinki, nii jutustas 1935. aastal sündinud mees, kelle venelannast kaasa töötas Kasekülas velsker-ämmaemandana.

*Kui suurvesi oli, trehvas paljudel just sünnitusi. Kui surnult keegi sündis
või miski oli, oli kinni minek. Kõiksugust tükki mõned naised tegid endale,
et last ära kaotada. Mäletan, Klimsoni isa võttis paadis sünnituse vastu,
enne kui said Zõrjanski alla. Tütar Ira mul alles sündis, oli kahekuune,
naine pidi juba tööle minema, kutsuti välja Medotati, tuldi hobusega
järele. Kolm sünnitust võttis seal külas vastu, ei saanud samal päeval
koju, telefone ka siis ei olnud. ((Korb 2010: 91) < Tomski obl, Pervomaiski
raj, Kaseküla < Liliengofi k (2009))*

Siberi kõrvalistes külades sünnitati sageli kodus veel 1950.–1960. aastatel, kuigi riiklikult oli ette nähtud sünnitada haiglas õppinud tohtrite käe all. Mõned eestlaste külad olid väikesed, asusid suurtest ühendusteedest eemal. Külla sisse- ja väljasaamine sõltus suuresti ilmastikust, see võis olla kevadise või sügisese poriga, aga ka talvekülma ja tuisuga üsna keeruline. Paljude aastate

vältel oldi harjutud lootma kogukonnale ja iseendile. 1950. aastal oma esimese lapse sünnitanud naine jutustas:

Lapsed sünnitati tol ajal kodus, 60 km oli linna maad, kus sa sinna jõudsid viia. Kunagi enne, kui minu ema sünnitas, oli külas üks ämmaemand Tiidebergi Kata, meile oli ta sugulane, see võttis kõik lapsed vastu. [---] 1950. aasta juulikuul läksin mehekoju elama, tütar sündis septembris. Tüdrukuga ma jäin reedel haigeks, pühapäeval ta alles sündis. Oma ema ja Jaani sugulane ja onunaine olid seal juures. Mul on meeles, käed koos kõik palusime. Mul juuksed võeti lahti, ma ei tea, mispärast need juuksed pidi lahti võtma. ((Korb 2010: 216) < Kemerovo obl, Mariinski raj, Jurjevi k – naine, snd 1924 (2009))

Sageli toimitakse esivanemate kombel edasi ka siis, kui toimingu tähendust enam ei teata. See viitab traditsiooni hääbumise faasile. Uskumus, et juuste, sõlmede lahti tegemine kergendab sünnituse kulgu, on tuntud olnud mitmetel rahvastel (vt nt Grünthal 1924: 343; Väisänen 1924: 201; Zelenin 1927: 291; Mikkor 1999: 979–981). Seevastu mehe juuresolekust sünnituse kergendamiseks, nagu seda on väitnud mitmed uurijad (vt Loorits 1932: 144; Zelenin 1927: 291), Siberi eestlastelt teateid ei ole.

Mõistagi tunti huvi ka vastsündinud lapse edasise käekäigu vastu ning püüti tema edasist saatust ennustada. Ka Siberi eestlaste seas on levinud maailmas laialt tuntud uskumus õnnesärgist (Mikkor 1999: 983). Arvati, et kui laps sünnib õnnesärgis (lootekott ümber), saab tal olema õnnelik elu. Samas ei teatud Siberis enamasti lootekoti edasistest kasutamismõimalustest.

Mul viimane poeg sündis koti sies. A sellest arvatasse, et õnnelik on. Ta tuli kogu kotiga kohe, nigu varss sünnib. A mina viskasin selle minema, ma ei tiadand, pärast mamma mind riidles, et see oleks pidand ära pesta, et see on arstimise jaoks. A mina panin nende viimikutega ühte. Pesin puhtaks, panin puhta riide sisse ja matsin maha. Minule ema ütles nõnna, et viimikud maha matta vaja. (ERA, CD 11 (71) < Omski obl, Kalatšinski raj, Kovaljovo k – naine, snd 1916 (1995))

Seoses sünnituse muutumisest kodusünnitusest haiglasünnituseks, on hägustunud mitmed lapse sünniga seotud uskumused-kombed, ka platsentaga seonduv pärimus.

Minul on tuda meelen, ku mina edimetse latse sünnütäsi, et meheemä... pandse kohekile när'tsu sisse ja kohekile kuupa, kohe ta käh'se är'¹³ [platsenta]. A bal'nitsan, boh jevoo znaajet,¹⁴ kohe need visatass.

A. K.: A kas meheema ütles ka, miks seda peab tegema või?

Ma ja, ma nigu es huvita. (FAM 140 (99) < Omski obl, Okonešnikovo raj, Zolotaja Niva k – naine, snd 1916 (1995))

Kombe traditsiooniline tagapõhi püsib ilmselt paremini meeles, kui sellega seotub konkreetne emotsionaalne lugu nagu seda jutustas 1924. a sündinud naine.

Tuhikune¹⁵ sääne ee... tettü, no banka¹⁶ või sääne, tuhik, tuhikust. Põhi ol'l puune ja pääl kaas' ka oli puune. Sääl ol'l maa sisen ja. Ta [vanaema] `pandse tõsepoole¹⁷ sinna maa sisse, a no me es tiia, latse'. Noja valasimi vett sinna' pääl'. Noja viimate tuu lat's lät's nii sinitsit naid muhke täis. Noja siss vanaemä võtse vällä, tuu mõskse ärä' ja kuivati ärä', ei tia, kohe ta siss pandse, tuud ma ei tiia, jah.

A.K.: Nii et laste jaost eemale, jah?

Jah, et no ta `ütles: Oh, kurja' vaimu', olte taha mul vett pääle valanu! No kas mi tiidsime, me valasime sinna vett pääle, kas me tiidsime, mis seal ol'l. A siss, ku ta vällä võtse, mul om tuu nii meelen, siss ta mõskse ja kuivati ja, a kohe ta pandse, siss ei tiia toda, jah.

A.K.: Nii et see pidi kuiv olema, kuivas kohas, jah?

Nojah, kuiva jah. Mõskse tuu vii sehen tuu latse ärä'.

A.K.: Missuguse vee sees?

No tuu tõse poole vii sisen, mis ta ol'l. Nojaa, näet, lat's sai tervess. Lät'sivä no kun'ni' ärä'.

(FAM 141 (72) < Omski obl, Okonešnikovo raj, Semjonovka k < Zolotaja Niva k < Sedelnikovo raj, Estonka k (1995))

Platsenta matmisest või peitmisest kuiva kohta on teateid mitmetelt rahvastelt (Loorits 1932: 144; Solovjova 1983: 127). Rahvauskumuse kohaselt tuli hoolikalt ümber käia ka veega, millega vastsündinut pesti, et last mitte kahjustada.

Lapsepesuvett öeldi küll, et ei tohi jalgu valada, siss laits ei maga ja võib igasugutseid haigusi tulla. (EFA II 2, 119 (29) < Omski obl, Okonešnikovo raj, Semjonovka k – naised, snd 1919 ja 1921 (1995))

Õhta pesid last, seda vett öösse ei viidud vällä. Ei tohi viia vällä. Valasid kas solgipange või kuskile ära ja et ta ies ei ole, a hommiku ainult viidi vällä. A ku enne päävalooja pesti, siss viidi vällä.

A.K.: Aga miks seda nii tehti?

No ei tia, niimoodi... Niimoodi meid õpetati ja. (FAM 145 (89) < Omski obl, Kalatšinski raj, Kovaljovo k – naine, snd 1915 (1995))

Rahvapärимuse kohaselt arvati pärast päikeseloojangut liikvel olevat tumedad jõud, mistõttu mitmed välised toimingud seetõttu lõpetati (Mikkor 1998: 964). Sageli toimivad inimesed esivanemate kombe kohaselt edasi harjumusest ja heas usus, et kõikide reeglite täitmine tuleb kasuks.

Kuna tänapäeval on Siberi eestlastel kodusünnitus haruharv nähtus ja sünnitama minnakse haiglasse, on ka osa sünnitusega seotud uskumusi-kombeid taandunud. Lapse ooteajaga seotud pärimuslikud arusaamad aga püsivad visalt edasi. Rahvapärимuses otsitakse tavaliselt haiguse tekkeseletust inimese elukäigust, kuid laste puhul otsitakse põhjusi ema või isa või isegi vanavanemate käitumisest (Paal 2010: 13). Traditsioonis on oma koha leidnud hoiatuslood, mis peaksid aitama vältida inimeste vääritud käitumist looduses. Üks levinumatest lugudest, mida tundsid ka Siberi eestlased, on karjapoisist, kes lindude keeli lõikab.

Karjapoisike saanu tsirgupesä kätte ja keele lõiganu tsirgupoigil. Siss, ku ta oli suures kasunu ja naise võtnu, oli tal ollu viis või kuus poiga ja na ei oleva üitski kõnelda saanu. ((EFA I 17, 57 (63) < Omski obl, Sedelnikovo raj, Lilliküla < Estonka k – naine, snd 1912 (1996))

Põhiosa keeldudest oli suunatud siiski lapseootel naisele, kes pidi olema oma käitumisega eeskujuks, teda ennast ja last on peetud välismõjudele äärmiselt vastuvõtlikuks. Ta pidi järgima arvukaid maagilise tähendusega kombeid, et vältida olukorda, et tal sünnib halva iseloomuga, iluveaga või vigane järeltulija. Lapse arengu seisukohalt loeti olulisemaks raseduse esimest poolt, rahvauskumuse kohaselt sai loode hingeliseks kahekümnendal elunädalal. Tegelikult oli kogu rasedusperioodi vältel naise elu reglementeeritud kindlate käskude ja keeldudega. Teda on peetud tundlikuks kurjade jõudude ja surnute mõju suhtes ja püütud hoida tugevatest negatiivsetest emotsioonidest (Salu 1990: 131–132). Üheks abinõuks oli kaitsekirja kaasas kandmine:

Rase inimene, see peab kogu aeg kaasas kandma Taevakirja. Kui lähed tiele, peab olema ühes. (RKM II 447, 363 (53, 54) < Krasnojarski krai, Karatuzi raj, Ülem-Suetuki k – naine, 79a (1992))

Peaaegu kõik Siberi eestlased teadsid tulemärgist, mis arvati lapsel tekkivat, kui ema lapsekandmise ajal tulekahju nägemisest ehmatas ja end selle käigus

näost või muust kehaosast puudutab. Kas tulemärki saab kaotada või mitte, selles enam üksmeelt ei leitud.

Tulemärgi omma, no ega tuud ei ar'sti keski ära.

A.K.: Seda ei saa kuidagi, jah?

Üteldass, et om tulömärgi, et no ku ta enne om rasedat ollu, siss om no heitünu tulekahju või miski. Ja kohe siss käe `pandse, seal om. A tuud, tuud ei ar'sti ärä. Tuud ei ar'sti keski ära. (FAM 140 (93) < Omski obl, Okonešnikovo raj, Zolotaja Niva k – naine, snd 1916 (1995))

Näe, mul on endal ema ehmatus – tulemärk. Oli tulekahju ja ema ehmatas ja katsus sealt. Kasvab inimene, kasvab see märk. Ennem oli nagu nõelaotsaga torgatud. Kui veikene olin, siis oleks saand küll ära, aga nüüd enam ei saa. Ema peab lakkuma seda märki, aga mitu korda ja mis päevadel, seda ma ei tea. Treibergi Ida teab. (RKM II 466, 535 (24) < Tomski obl, Zõrjanski raj, Vambola k (vahepeal Malkovka k) – naine, snd 1936 (1994))

Igasugused märgid, mis lapsel sündides olid, nied ävitati vanasti kõik ära. Vanasti nabavars lapsel ära ei visatud, sie pandi tallele ja sellega ävitati kõik ära, aga nüüd ei saa kättegi toda polnitsast. Nabavars iga kord pandi vette ja vies tõmmab ta pehmeks ja nii kaua õerutakse, et kaob ära. Enne ei tohi last ristida, kui on märk ära kaotatud. Peale ristimist enam ei aita. Näe, kaupmehe plikal on puol nägu punane. Nemad ütlesid, et nemad ei usu ja lapsel jäi märk külge. (RKM II 459, 241 (68, 69) < Tomski obl, Pervomaiski raj, Liliengofi k < Medodati k – naine, snd 1913 (1993))

Üldiselt arvati ka, et lapseootel naisel on parem hoiduda kokkupuutest metsloomade ja roomajatega.

Aga minu poisil oli ussiviga. Panin pesu lakka, kui tugev olin. Akasin lakast maha tulema. Redeli all aas enda püsti, vastu kohe. Ma ei kart teda, aga see viga tuleb ka sedasi, et sina teda ei näegi, tema vahib sind. Mina ussi ei karda. Ma võtan ta kahelt poolt pead kinni, tehku ta saba-ga siis mis taht. (RKM II 459, 241 (71) < Tomski obl, Pervomaiski raj, Liliengofi k < Medodati k – naine, snd 1913 (1993))

Siberi eestlased hoiatavad tulevast ema näiteks ka oma kassi või koera jalaga löömast. Lapseootel naine pidi püüdma hoiduda ka vihastamisest ja ehmatamisest. Ehmatamine võis uskumuste kohaselt põhjustada lapsele mitmeid

hädasid, nt koerast ehmatamine põhjustas koeravea, ussist ehmatamine ussi-vea jne. Läbi aegade on olnud rahvajuttude ülesandeks jagada informatsiooni haiguse leviku või tekkimise kohta ja samas osutada, et häda tõrjumine on erinevaid vahendeid kasutades võimalik (Paal 2006: 112).

Ku ussi [ema] ehmatas, siss lats viskas silmi üle pää. Meil pandass ussi kesi viina sisse. Mul on praegustki viina seen. Latse pesemise vii sisse pan-na mõne kaapli¹⁸ ja tuuga pesetass ja lät't üle. (EFA I 17, 96 (12) < Omski obl, Tara raj, Mihhailovka k < Suur-Selimi k – naine, snd 1918 (1996))

Rase pidi olema ettevaatlik ka surnuga kokkupuutumisel. Kuna matustele minekut ei saanud alati vältida, olid kasutusel vastavad vastuabinõud, et surnu ei saaks last kahjustada.

Rase inimene peab kõigest olema erapooletu ja rahu olema. Enne poolt aega ei tohi surnut vaadata. Peale poolt aega enam ei mõju. Kui on, et pead vaatama, siis ütlevad, et pane punane riie põvve omale, et siis ei tule nii kahvatu. Laps tuleb kõvasti kahvatu, kui vaatad. (RKM II 449, 407 (34) < Krasnojarski krai, Karatuzi raj, Ülem-Suetuki k – naine, snd 1929 (1992))

Kokkuvõtteks

Siberi eestlased, kes on sündinud-kasvanud rikkaliku pärimusega külakogukondades, jagavad oma sünnitusega seotud lugudes nii isiklikku kui kogukonna kogemust. Kuigi riikliku meditsiini võidukäik oma väikehaiglalte ja velskripunktidega oli pärast Teise maailmasõja lõppu jõudnud Siberi küladesse, suhtuti esialgu õppinud meditsiinitöötajatesse umbusu ja võõristusega. Küla ämmaemandad olid endiselt au sees, külades peeti kinni paljudest lapse sünniga seotud vanadest uskumustest, sest sünnitus oli külakogukonna kontrolli all. Ajapikku sai normiks sünnitamine haiglas õppinud meditsiinipersonali käe all. Tänapäeva Vene Föderatsioonis on sünnitoetused seotud raseduse varase arvele võtmisega. Seega on naised velsker-ämmaemanda hoole all ja sünnitama minnakse haiglasse. Nii on kadunud vajadus küla ämmaemandate järele ja unustuse hõlma on vajunud ka osa sünnitusega seotud tavadest ja kommetest. Samas on elujõulisena püsinud raseduseelse ajaga seotud traditsioonid ja sünnituslood kangetest naistest, kes toonud lapse ilmale lausa töö juures. Säärased lood aitavad tõsta kogukonna eneseteadvust.

Tänuõnad

Artikli valmimist on toetanud Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute Tippkeskus), see on seotud Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumi riikliku programmiga EKKD126 “Kuidas allikatest saab kultuur: eesti aines Eesti Kirjandusmuuseumi kogudes ja andmebaasides II” ning projektiga EKM 8-2/22/3 “Folkloor ja selle kogukondlikud ja institutsionaalsed edasiandmise mehhanismid”.

Kommentaariid

¹ Artiklis kasutatud näitetekstid on keelelt üsna erinevad. Siberi eestlaste juures tehtud helisalvestused on vastavalt külale kas lõuna- või põhjaeesti-keelsed. Suurem osa Siberist naasnud eestlaste tekste on valitud väljaandest “Siberi eestlaste elud ja lood”, parema loetavuse huvides on neid tekste redigeeritud.

² Rosalie Ottesson, nõukogude võimu päevil ainuke rahvaluule osakonna kaastöeline Siberist, saatis ajavahemikul 1969–1976 arhiivi ligi 3000 lk mitmekesisist materjali. Valik Ottessoni kogutust on ilmunud Anu Korbi koostatud ja toimetatud väljaandes “Roosi Siberi lood. Eesti asundused VII.” Tartu: EKM Teaduskirjastus.

³ Kuna info külates sünnitusabi andnud naistest oli üldteada, on nad artiklis märgitud nimepidi. Seevastu teabe jagajate nimed on informandi ja/või tema järeltulijate võimaliku kaitsmisvajaduse tõttu anonümiseeritud.

⁴ Ämmaemandad (vn).

⁵ Eit (vn).

⁶ Hobuste astmase.

⁷ Haiglas (vn).

⁸ Üldse (vn).

⁹ Medõde (vn).

¹⁰ Üldse peaarst (vn).

¹¹ Kõik oli normaalne muidugi. Midagi halba ei olnud (vn).

¹² Teekannuga (vn).

¹³ Peitis ära.

¹⁴ Aga haiglas, jumal seda teab (vn).

¹⁵ Kasetohust.

¹⁶ Purk (vn).

¹⁷ Platsenta.

¹⁸ Tilga (vn).

Arhiivimaterjalid Eesti Kirjandusmuuseumis

EFA – Eesti Rahvaluule Arhiivi käsikirjaline kogu alates 1995. aastast.

ERA, CD – Eesti Rahvaluule Arhiivi digitaalsalvestused CD-del.

ERA, DAT – Eesti Rahvaluule Arhiivi DAT magnetofoni salvestused.

FAM – analoogsalvestused stereokassetidel.

RKM – Riikliku Kirjandusmuuseumi (nüüd Eesti Kirjandusmuuseumi) käsikirjaline rahvaluulekogu kuni aastani 1994.

RKM, Mgn II – Riikliku Kirjandusmuuseumi monolindistused.

Kirjandus

Assmann, Aleida 2022. *Mineviku pikk vari. Mäletamiskultuur ja ajaloopoliitika*. Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Billig, Michael 1991. *Ideology and opinions: Studies in rhetorical psychology*. London: Sage.

Fainberg, Vladimir & Kõiv, Ilse 1972. *Valitud loengud sünnitusabi ja günekoloogia alalt*. I osa. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.

Grünthal, J. 1924. Eesti rahvameditsiin, eriti sünnituse ning naistehaiguste puhul ja laste arstimisel vanavara valgustusel. – *Eesti Kirjandus* XVIII, lk 299–308, 334–377, 386–395, 475–491 (<http://hdl.handle.net/10062/89020> – 07.03.2023).

Helman, Cecil 2000. *Culture, Health and Illness* 4. väljalase. Oxford: A Hodder Arnold Publication.

Helsti, Hilikka 1995. From taboo breakers to toiler mothers. The stories of lone mothers in the folklore of finnish countrywomen. – *Ethnologia Fennica. Journal of Finno-Ugric Studies in Ethnology* 22 [1994], lk 6–14.

Helsti, Hilikka 2000. *Kotisynnytysten aikaan. Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalituksen konflikteista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 785. Helsinki: SKS.

Korb, Anu 2005. *Venemaal rahvuskaaslasi küsitlemas. Folkloristliku välitöö metoodilisi aspekte*. *Studia Ethnologica et Folkloristica Tartuensia* 9. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Korb, Anu (koost, toim) 2010. *Siberi eestlaste elud ja lood. Eesti asundused V*. Tartu: EKM Teaduskirjastus.

Korkiakangas, Pirjo 1997. Individual, collective, time and history in reminiscence. – *Ethnologia Fennica* 25, lk 5–16 (<https://journal.fi/ethnolfenn/article/view/66867> – 08.03.2023).

Kulu, Hill 1997. *Eestlaste tagasiränne 1940–1989. Lääne-Siberist pärit eestlaste näitel*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Leinonen, P. 1975. Suomalaisten syntymäajät vuonna 1914. – *Kotiseutu* 1–2, lk 30–34.
- Listova 1986 = Listova, T. A. Obriady i obyčaj, sviazannye s rozhdeniem rebenka, u russkikh zapdnykh oblastei RSFSR. – Vainshtein, S. I. (vast toim). *Polevye issledovanie Instituta etnografii 1982*. Moskva: Nauka, lk 60–74.
- Loorits, Oskar 1932. Die Geburt in der livischen Volksüberlieferung. – *Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft XXVI*, lk 131–169.
- Michel, Gabriele 1985. *Biographisches Erzählen – zwischen individuellem Erlebnis und kollektiver Geschichtstradition. Untersuchung typischer Erzählfiguren, ihrer sprachlichen Form und ihrer interaktiven und identitätskonstruierenden Funktion in Geschichten und Lebensgeschichten*. Reihe Germanistische Linguistik 62. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Mikkor, Marika 1998. Sünnitusabist Musta mere ranniku küla des. – *Akadeemia* 5, lk 939–978.
- Mikkor, Marika 1999. Soikkola isurite ja Kurgola soomlaste sünnikombestikust. – *Akadeemia* 5, lk 975–996.
- Mikkor, Marika 2000. Sünnikombestikust linnas ja maal. – *Akadeemia* 4, lk 806–847; 5, lk 1017–1044.
- Nigol, August 1918. *Eesti asundused ja asupaigad Venemaal*. Eesti Kirjanduse Seltsi kodumaa tundmaõppimise toimekonna toimetused 1. Tartu.
- Paal, Piret 2006. Halltõvega seotud tõrjevõtted ja nende liigitamine. – *Mäetagused* 34, lk 111–132 (DOI:10.7592/MT2006.34.hall).
- Paal, Piret 2010. Sissejuhatus. Inimene, tervis ja haigused kultuurilises perspektiivis. – Paal, Piret (toim). *Inimene, tervis ja haigused*. Terviseteemaline artiklikogumik “MEDICA”. Tänapäeva folkloorist 9. EKM Teaduskirjastus. Tartu.
- Pelkonen, Erkki 1931. *Über Volkstümliche Geburtshilfe in Finnland*. Acta Societatis Medicorum Fennica Duodecim, Ser B XVI. Helsinki.
- Salu, Edith 1990. Rasedusega seotud uskumused ja kumbed eestlastel. – Sarv, H. (toim). *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat XXXVIII*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum, lk 105–139.
- Solovjova 1983 = Solov’eva L. T. Rodil’naia obriadnost’ u gruzin (konets XIX – nachalo XX v.). – Vainshtein, S. I. (vast toim). *Polevye issledovaniia Instituta enografii 1979*. Moskva: Nauka, lk 123–128.
- Zelenin, Dmitrij 1927. *Russische (ostslavische) Volkskunde*. Berlin–Leipzig: W. de Gruyter.
- Viikberg, Jüri 2010. Eestlased ja eesti keel Venemaal. – Praakli, Kristiina & Viikberg, Jüri (koost & toim). *Eestlased ja eesti keel välismaal*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 517–550.
- Väisänen, Armas Otto 1924. Syntymä, lapsuus ja kuolema. Setukaisten tapoja ja uskomuksia. *Kalevalaseuran vuosikirja* 4. Helsinki: WSOY, lk 193–223.

Summary

Siberian Estonians' childbirth customs and birth stories

Anu Korb

Senior Research Fellow

Estonian Folklore Archives, Estonian Literary Museum

anu.korb@folklore.ee

Keywords: childbirth community, customs, Estonians, fieldwork, Siberian stories

To study the childbirth customs and stories of Siberian Estonians, I used conversations and interviews conducted in various Siberian Estonian communities during the fieldwork of the Estonian Folklore Archives between 1991 and 2013, as well as the memories of Estonians who had been born in the Estonian settlements in Siberia and repatriated during or after the Second World War. As information related to childbirth customs is very much a private matter, the collection of such material during fieldwork in Siberia was somewhat limited due to short time and the guest status of the collectors. Women born in the 1910s–1930s who had experience of giving birth at home were more likely to share information.

Siberian Estonians, who were born and raised in village communities with a rich heritage, share both personal and community experiences in their childbirth stories. Although the triumph of state medicine, with its small hospitals, had reached Siberian villages after the end of the Second World War, the initially trained medical professionals were met with mistrust and alienation. Village midwives were still respected, and villages adhered to many of the old beliefs about childbirth, as childbirth was controlled by the village community. Over time, giving birth under the supervision of hospital-trained medical staff became the norm. So, the need for village midwives has disappeared, and some of the traditions and customs associated with childbirth have been forgotten. At the same time, traditions related to the pre-pregnancy period and some childbirth stories helping to raise community awareness have remained very much alive.

Anu Korb on Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi vanemteadur. Tema kogumis- ja uurimisvaldkonnaks on olnud Siberi eesti kogukonnad. Ta on korduvalt teinud välitöid erinevates Siberi eesti kogukondades, kogutu põhjal koostanud kommenteeritud teksti- ja lauluantoloogiaid. Oma teadustöodes on ta käsitletud Siberi eestlaste laulutraditsiooni, rahvameditsiini, eluloolisi mälestusi, Siberist kogutu põhjal folkloristliku välitöö eri aspekte.

Anu Korb is Senior Research Fellow at the Estonian Folklore Archives of the Estonian Literary Museum. Her main collection and research field is Siberian Estonian communities. She has carried out fieldwork in different Siberian Estonian communities and compiled commented text and song anthologies. Her research is dedicated to Siberian Estonians' song tradition, folk medicine, life stories, and different aspects of folkloric fieldwork based on the material collected in Siberia.

anu.korb@folklore.ee